



ANFÖRANDE

DATUM: 2017-05-31

TALARE: Vice riksbankschef Cecilia Skingsley

PLATS: SEB, Stockholm

SVERIGES RIKSBANK
SE-103 37 Stockholm
(Brunkebergstorg 11)

Tel +46 8 787 00 00
Fax +46 8 21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se

Centralbanken i en innovativ och snabbrörlig värld¹

Den 22 juli 1668 dömde Svea hovrätt en bankdirektör till döden. Bankdirektörens namn var Johan Palmstruch, och han var grundare av Sveriges första bank, Stockholms Banco. Några år tidigare hade Stockholms Banco drabbats av akut likviditetsbrist sedan det uppstått en förtroendekris för de sedlar som banken gett ut. När banken inte kunde betala sina insättare togs den helt sonika över av den dåvarande ståndsriksdagen och blev sedan grunden till Sveriges riksbank. Palmstruch dömdes alltså att avrättas om han inte ersatte bankens fordringsägare, vilket han naturligtvis inte kunde. Riksrådet omvandlade så småningom dödsdomen till ett fängelsestraff. Och senare, efter att Rikskanslern, Magnus Gabriel De la Gardie, skyndat till den avsatte bankirens försvar, benådades till slut Palmstruch. De la Gardie var för övrigt en av bankens största låntagare. Möjligen var det Rikskanslerns dåliga samvete som fick honom att förespråka en mildare behandling av Palmstruch. Inte långt efter att han släppts fri, närmare bestämt den 8 mars 1671, dog Palmstruch av naturliga orsaker.²

En bankkris vart trettionde år

Med den här historiska tillbakablicken vill jag påminna om att så länge banker har funnits har det också förekommit finanskriser. Och när finanskriser uppstått har staten ofta fått rycka ut med någon form av räddningsinsats. Enbart i Sverige har det uppstått allvarliga bankkriser inte mindre än nio gånger de senaste 250 åren.³ Det blir i genomsnitt en kris vart trettionde år.

Det här talet handlar om hur Sverige kan motverka och lindra effekten av sådana kriser, och inte minst om betydelsen av att ha en ändamålsenligt utformad

¹ Tack till Johan Molin som har hjälpt mig att skriva talet. Värdefulla synpunkter har kommit från Mats Anderson, Christina Nordh Bertsson, Sara Edholm, David Forsman, Mattias Hector, Martin W. Johansson, Gabriel Söderberg och Anders Vredin.

² Se Wetterberg (2009).

³ Se till exempel Hagberg (2007).

valutareserv för att lyckas med detta. Johan Palmstruchs sedlar var en innovation på sin tid, men nu, 350 år senare, är vi i Sverige på väg att sluta använda dem, främst på grund av nya finansiella tekniker på betalningsområdet. Vad det och några andra utvecklingstendenser kan betyda för samhället och för Riksbanken är något som jag också tänker ta upp idag.

Bankernas affärsmodell innebär risker

Vad är det då som är så märkvärdigt med banker att staten ibland behöver gripa in för att motverka bankkriser? Det blir ju inte alls samma aktivitet från staten när exempelvis verkstadsföretag eller byggbolag går omkull.

Anledningen är att en kris i en bank mycket snabbt kan smitta av sig till resten av det finansiella systemet, vilket i sin tur kan ge mycket kostsamma konsekvenser för samhällsekonomin i stort. Jag ska försöka förklara hur det hänger ihop.

Bankernas traditionella affärsmodell är att fungera som mellanhand mellan å ena sidan hushåll och företag som behöver krediter för att exempelvis köpa bostäder eller förverkliga affärsprojekt, och å andra sidan hushåll och företag som vill hålla pengar på konto för sina transaktioner eller sitt sparande. Bankerna hjälper alltså till att omvandla sparande till investeringar i ekonomin och bidrar till effektivare betalningsförmedling. Detta är naturligtvis till nytta för ekonomin som helhet. Samtidigt innebär den här affärsmodellen betydande risker. Det beror på, förenklat uttryckt, att bankens tillgångar består av långsiktiga lån som inte så snabbt och enkelt låter sig omvandlas till reda pengar, medan bankens finansiering till stor del är kortsiktig och lättflyktig. I normala fall innebär detta inte några problem, men uppstår det av någon anledning tvivel om bankens återbetalningsförmåga kan finansieringen dras undan fortare än kvickt, och banken kan tvingas ställa in betalningarna.

Problem i en bank kan få allvarliga dominoeffekter

Eftersom bankerna ofta är nära sammankopplade med varandra och ofta har likartade typer av exponeringar kan problem i en bank mycket snabbt få allvarliga dominoeffekter i resten av det finansiella systemet. Finansiella kriser har som sagt uppstått många gånger genom historien, och inte minst den omfattande finanskris som världen genomlevde 2007-09 påminner oss om att finanskriser kan bli oerhört kostsamma och att statliga insatser ibland kan bli nödvändiga för att avvärja en total härdsälta i ekonomin.⁴ Vissa banker är helt enkelt "too-big-to-fail".

Det är i ljuset av banksystemets inneboende instabilitet i kombination med dess betydelse för ekonomin i stort som vi ska förstå behovet av särskild tillsyn, regleringar och andra åtgärder som bidrar till att göra systemet mer robust. Som

⁴ Se till exempel Reinhart och Rogoff (2009).

jag nämnde inledningsvis och som jag snart ska utveckla är det också en anledning till att det behövs en centralbank med en ändamålsenligt utformad valutareserv.

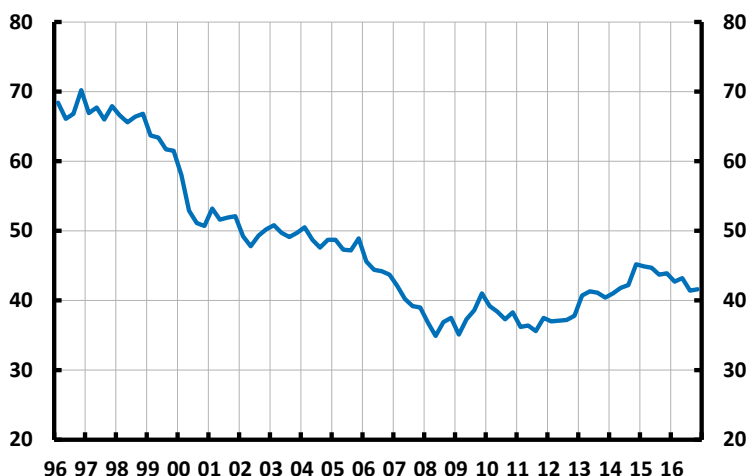
På Palmstruchs tid var det alltså insättarna som rusade till banken och orsakade en likviditetskris. Till skillnad mot på 1600-talet finns det idag på de flesta håll i världen ett obligatoriskt skydd för insättarnas pengar, en insättningsgaranti. Den minskar risken för att en banks insättare ska stöta iväg och tömma sina konton om bankens finansiella styrka plötsligt skulle ifrågasättas. Faktum är att insättningar från privatpersoner idag brukar betraktas som bankernas stabilaste finansieringskälla. Men då ska vi veta att bankerna sedan länge till väldigt stor del även finansierar sig genom kortsiktig och lättflyktig upplåning på de internationella kapitalmarknaderna.⁵ Jag ska strax utveckla det lite mer.

Hur är situationen i det svenska banksystemet?

Den svenska banksektorn är stor och gränsöverskridande. I januari 2017 uppgick de svenska bankernas balansomslutning till över 17 000 miljarder kronor. Det är ett tal som är rätt svårt att greppa. Det motsvarar fyra år av svensk BNP. Var och en förstår att en kris i det svenska banksystemet kan bli oerhört besvärlig och också mycket kostsam att hantera.

Visserligen ger den jämförelsevis låga statsskulden Sverige ett något större manöverutrymme än vad många andra länder har när det gäller att hantera en kris.

Jämförelsevis låg statsskuld idag i Sverige



Anm. Sveriges statsskuld i förhållande till BNP, Maastricht definition.

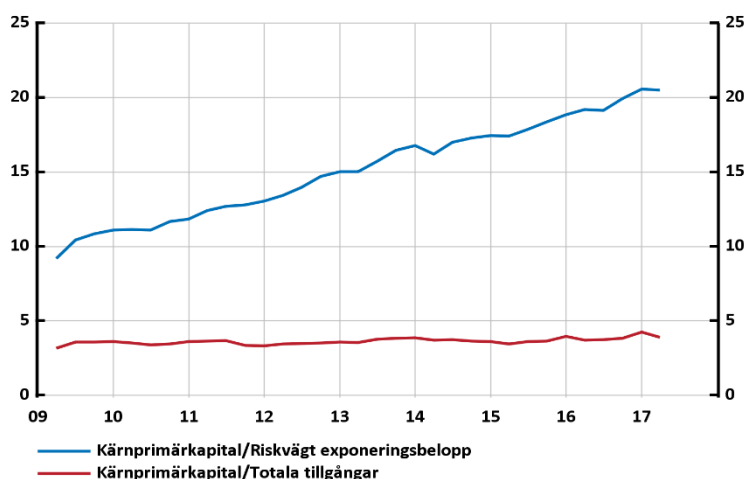
Källa: Eurostat

⁵ Utformningen av det svenska pensionssystemet, med ett stort kollektivt sparande i form av fonderade avsättningar inom tjänste- och premiepensionen, är en faktor som möjligen haft inverkan på bankernas finansieringsstruktur. Se Nilsson et al. (2014).

Ser man till de svenska bankernas kapitaltäckningsgrad som andel av deras riskvägda tillgångar så ser de ju också väldigt välkapitaliserade ut. Men då ska man komma ihåg att förklaringen till att de här kapitelnivåerna ser så bra ut till stor del handlar om att bankerna använder låga riskvikter i sina interna riskmodeller. Ser man istället till den icke-riskvägda kapitaltäckningen blir bilden en annan.

Den så kallade bruttosoliditeten ligger på nästan samma nivå som före finanskrisen. Risker för en ny finanskris är alltså knappast eliminerad, och vi bör ställa högre kapitalkrav på bankerna så att banksystemet blir mer robust och bättre kan stå emot en kris.

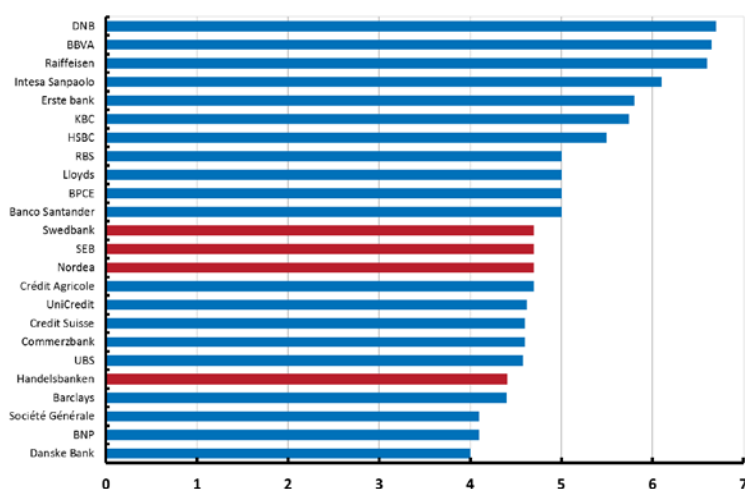
Storbankernas riskvägda kapitaltäckningsgrad är relativt hög, men bruttosoliditeten ligger på nästan samma nivåer som före finanskrisen...



Anm. Procent. De svenska storbankernas kärnkapitalrelationer, riskvägt jämfört med icke riskvägt. Viktade genomsnitt.

Källor: Bankernas delårsrapporter och Riksbanken

...och relativt lågt i ett internationellt perspektiv



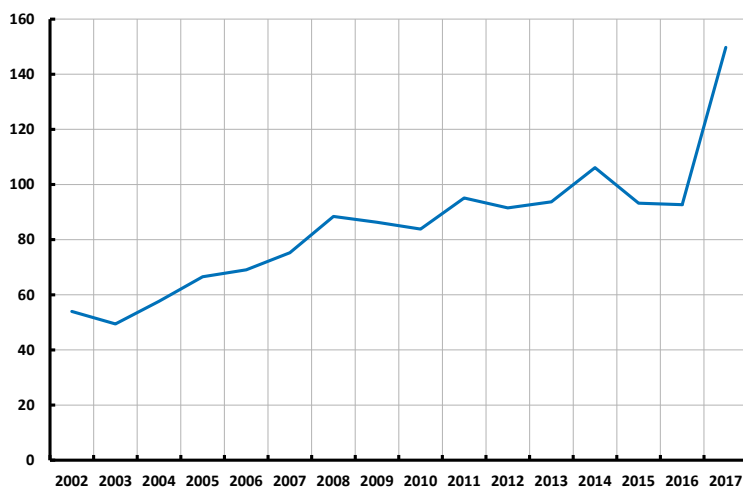
Anm. Procent, mars 2017. Bruttosoliditet för europeiska banker. Beräknad enligt gällande definition i Basel III.

Källor: SNL Financial och Riksbanken

De svenska bankerna är beroende av utlandsfinansiering

Jag nämnde tidigare att bankerna världen över allt mer använder sig av utlandsfinansiering. Hur är det då med de svenska bankerna? Jo, det svenska banksystemets finansiering i utländsk valuta uppgår idag till cirka 150 procent av BNP, vilket är tre gånger så mycket som i början av 2000-talet.

De svenska bankerna är beroende av utlandsfinansiering



Anm. Procent. Svenska banksystemets utlandsfinansiering i förhållande till BNP. Med utlandsfinansiering avses svenska bankers (inkl. svenska dotterbolag men exklusive utländska dotterbolag) marknadsfinansiering och inlåning i utländsk valuta. Ökningen beror på att Nordea tidigare utländska bankdotterbolag sedan årsskiftet införlivats i det svenska moderbolaget.

Källa: SCB

Om vi även räknar med den finansiering i utländsk valuta som ligger kvar i de svenska storbankernas utländska dotterbolag, bland annat i Nordeas hypoteksbolag i Danmark, Norge och Finland uppgår utlandsfinansieringen till cirka 175 procent av BNP, eller 7 650 miljarder kronor.

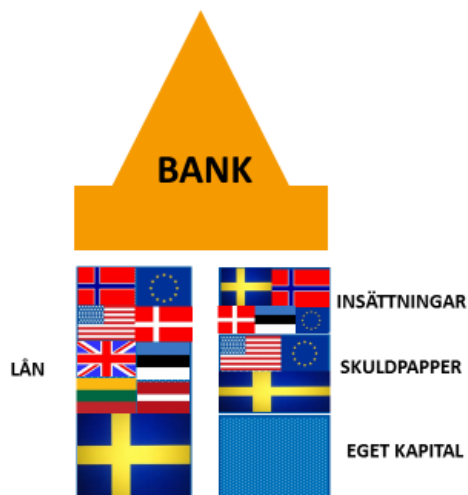
En del av bankernas upplåning i amerikanska dollar och euro byts till svenska kronor och övriga nordiska valutor för att finansiera tillgångar i dessa valutor, bland annat utlåning till hushåll och företag.⁶ Och det är alltså bankernas internationella finansiärer, snarare än de vanliga – av insättningsgarantin skyddade – insättarna som torde vara mest benägna att dra undan sin finansiering om det börjar osa hett. Om dessa investerare slutar att köpa bankens skuldsedlar kan banken alltså mycket snabbt få likviditetsproblem med hög risk för att den ska tvingas stänga. Detta kan i sin tur ge upphov till ett akut hot mot den finansiella stabiliteten och i förlängningen mot samhällsekonomin – inte bara i Sverige, utan även i våra grannländer, där svenska banker är verksamma.

Bakom långivningen till svenska bostadslån och företagslån finns en process i många led. I den processen är såväl svenska banker som bankernas motparter på

⁶ Via valutaswappar som har olika långa löptider. Dessa måste förnyas efter hand och skiftar i pris.

valutamarknaden beroende av att finansieringen i utländsk valuta fungerar kontinuerligt.

Olika valutor i bankens balansräkning (ett enkelt exempel)



Hur kan vi då bäst hantera bankernas ökade likviditetsrisker i utländsk valuta?

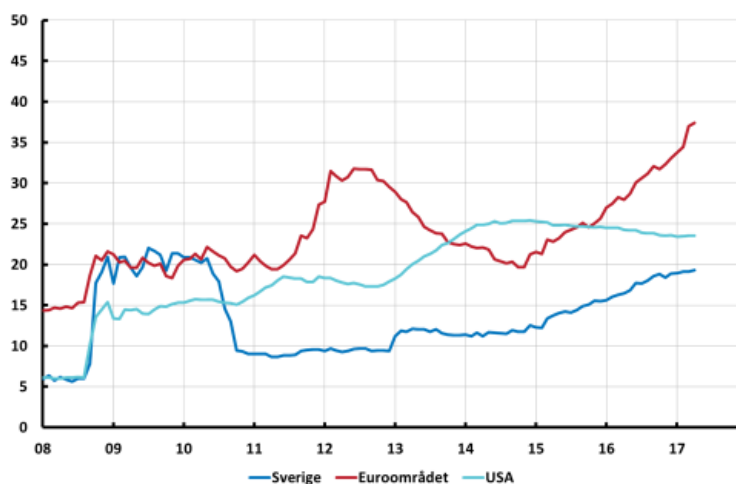
Den naturliga utgångspunkten är att bankerna – precis som andra privata aktörer – själva hanterar sina likviditetsrisker. De behöver alltså försäkra sig själva genom att ha tillräckliga likviditetsreserver och en tillräckligt stabil finansiering i utländsk valuta. På så sätt minskar risken att staten ska tvingas att gripa in i händelse av kris. Förhoppningsvis ger det också myndigheterna lite mer tid att överblicka situationen och att hitta en passande lösning om det ändå skulle uppstå problem. En likviditetsbuffert kan i viss mån också ses som en självrisk, som åtminstone på marginalen kan stärka bankernas incitament att hantera sina likviditetsrisker. Finansinspektionen ställer också sedan tidigare krav på hur bankerna hanterar sina likviditetsrisker, bland annat genom att kräva likviditetsbuffertar i euro och amerikanska dollar. Som ni säkert känner till är Riksbanken av uppfattningen att bankerna även behöver buffertar i andra viktiga valutor som de använder i sin verksamhet.

Även om bankerna skulle ha en god självförsäkring är det inte säkert att detta är tillräckligt i en krissituation. Då kan Riksbanken agera som "lender of last resort", det vill säga bistå bankerna med likviditet om de skulle få svårt att finansiera sig på marknaden. Riksbanken kan i princip skapa hur mycket likvida medel som helst i svenska kronor. Svenska kronor kan normalt bytas till utländsk valuta. Så vad är problemet? Jo, det är just ordet "normalt" som är kruxet. I samband med en finansiell kris är det väldigt lite som fungerar "normalt". Det är själva innebörden av ordet "kris". Det är med andra ord långt ifrån säkert att valutamarknaderna fungerar i en kris. Och då brukar det också bli som mest bråttom och som dyrast att skaffa utländsk valuta.

Swapavtal, inte bara att lyfta på telefonluren

Under finanskrisen uppstod en akut brist på amerikanska dollar hos bankerna. Riksbanken kunde i september 2008 tillsammans med några andra centralbanker inrätta tillfälliga valutalån – swapavtal⁷ – med den amerikanska centralbanken, Federal Reserve. Innan avtalet var på plats och fullt redo att utnyttjas, var Riksbanken dock tvungen att använda sin egen valutareserv. Med hjälp av denna, och efter hand med det nya swaparrangemanget, lånade Riksbanken ut dollar motsvarande cirka 200 miljarder kronor på fyra veckor. Sammanlagt under 2008 och 2009 kunde Riksbanken med hjälp av swaplinan från USA erbjuda sina motparter dollarlån motsvarande drygt 1 000 miljarder kronor.

Centralbankers balansräkning – vuxit för att hantera finanskrisen



Anm. Procent av BNP.

Källa: Macrobond

Det är svårt att säga vad som hade hänt om Riksbanken inte hade fått tillgång till swapen med Federal Reserve, och om Riksbanken inte hade kunnat erbjuda bankerna denna dollarfacilitet. Sannolikt hade det lett till betydande problem för vissa banker. Efter den globala finanskrisen har Federal Reserve meddelat att man inte längre erbjuder swaplinor till andra än en liten skara centralbanker, en skara i vilken Riksbanken inte ingår. Det är också högst osäkert om vi kommer att få tillgång till liknande arrangemang med Fed eller andra centralbanker nästa gång problem uppstår. Internationella valutafonden, IMF, har också gett uttryck för en stigande oro över den här utvecklingen. I rapporten uppmanar valutafonden de länder som har begränsade valutareserver och dessutom saknar swaplinor, som Sverige, att överväga åtgärder för att förstärka sitt skydd.⁸ Med 70 års erfarenhet av problem i många olika länder är valutafondens råd värda att ta på allvar.

⁷ Swapavtal mellan centralbanker kan beskrivas som hyresavtal där man under en förutbestämd tid får tillgång till en utländsk valuta mot ersättning i form av den egna valutan.

⁸ IMF (2016a).

Många faktorer bidrar till att Sveriges tillgång till eventuella swaplinor är osäker. Att Sverige globalt sett är en liten ekonomi är givetvis en sådan faktor. Man kan inte utgå ifrån att det alltid ligger i ett enskilt lands intresse att hjälpa ett annat land, särskilt inte i fall där det rör sig om en huvudsakligen inhemsk kris. De tendenser till en mer inåtvänd politik som kan skönjas bland vissa ekonomier är inget som precis inger hopp om större hjälpsamhet. Kanske skulle förutsättningarna vara bättre vid en global finanskris, då egenintresset av att hjälpa andra möjligen kan öka. Men förhoppningarna om att få till stånd ett swapavtal kan komma på skam om det lånande landets egen buffert, valutareserven, har urholkats. Tvärtom kan det uppstå tvivel hos omvärlden om landets beredskap att själv hantera sina risker. Vem skulle vilja komma till undsättning åt ett land som inte är berett att själv betala kostnaden för att försäkra sig på ett rimligt sätt?

Låt mig göra en jämförelse. För några år sedan valde Sverige att omprioritera inom försvaret, och den allmänna värnplikten avskaffades. När osäkerheten i världspolitiken nu tilltagit, ökar de svenska försvarsanslagen, och allmän värnplikt är åter på tapeten. Det är helt enkelt säkrare att ha exempelvis ett antal JAS-plan i beredskap än att lita på att man kan hyra in dem vid behov, dels för att det i ett skarpt läge troligen skulle ta för lång tid, dels för att det nog skulle bli svårt och dyrt.

Valutareserven – en del av Sveriges ekonomiska försvar

På liknande sätt kan vi se på valutareserven som en del av Sveriges ekonomiska försvar. Fördelen med att ha en valutareserv är att den snabbt kan göras tillgänglig för likviditetsstöd till banksystemet om det skulle uppstå ett akut behov.

En valutareserv kan också förebygga en finansiell kris genom att skapa förtroende för en centralbanks möjligheter att agera vid behov. Det är särskilt viktigt i en situation där marknadsförtroende för landets kredit- och betalningssystem är satt under press. Om ni säger att det aldrig kan drabba Sverige vill jag påminna om Irland och Island. Före den globala finanskrisen bedömdes dessa länder vara i gott skick med sunda statsfinanser och med höga kreditbetyg som följd. Men i samband med krisen drabbades både Irland och Island av allvarliga förtroendekriser. Deras kreditbetyg sänktes snabbt, samtidigt som deras upplåningsbehov ökade. Räntekostnaderna sköt i höjden och länderna tvingades till drastiska nedskärningar på en rad utgiftsområden.

Även svenska erfarenheter pekar på att förtroendet kan rasa snabbt och att det tar lång tid att återfå det. Många år efter 1990-talskrisen led Sverige av att räntan var betydligt högre än den tyska, med en mycket stor riskpremie på svenska statspapper.

Givet det svenska finansiella systemets höga grad av utlandsberoende är det viktigt och nödvändigt att upprätthålla omvärldens förtroende för det finansiella systemet. En robust valutareserv är enligt min mening en viktig förutsättning för detta. För att återknyta till liknelsen om försvaret, om omvärlden vet att vi har ett

antal JAS-plan i beredskap, skulle det troligen även minska risken för att det skulle uppstå en konfliktsituation där de faktiskt skulle behöva användas skarpt.

Idag ligger på regeringens bord ett förslag som i princip kan innebära en halvering av Riksbankens valutareserv.⁹ Att låta valutareserven minska i ett läge när såväl banksektorn som helhet som dess finansiering i utländsk valuta växer är minst sagt ett vågspel. Detta är för övrigt inte bara min egen och Riksbankens uppfattning, den delas av Internationella valutafonden. I den Artikel IV-granskning av Sverige som genomfördes 2016 kom valutafonden till slutsatsen att valutareserven inte bör vara mindre än den är idag. I ett yttrande har även Europeiska centralbanken, ECB, nyligen avrått Sverige från att sänka storleken på valutareserven under dagens nivå.¹⁰

Valutareserven bör bekostas av bankerna

Kostnaden – eller försäkringspremien – för att ha en likviditetsförsäkring i form av en valutareserv belastar idag Riksbankens resultat och statens finanser och uppgår till ungefär 400-500 miljoner kronor per år. Det här är naturligtvis mycket pengar, men räknat per invånare per år blir den försäkringspremien bara 40-50 kronor. Det motsvarar ungefär två koppar kaffe eller en halv biofilm.

Dessutom är det faktiskt en kostnad som med fördel borde kunna överföras på bankerna, som ju är de som primärt gynnas av en sådan försäkring. Man skulle – lite tillspetsat – kunna säga att skattebetalarna idag subventionerar bankerna med närmare en halv miljard per år genom den likviditetsförsäkring som en stark valutareserv innebär. Beroende på hur staten skulle utforma avgiften eller premien för denna försäkring skulle incitamenten för bankerna att minska likviditetsriskerna i utländsk valuta kunna stärkas ytterligare.

Finansiell teknik har ändrat vårt sätt att betala

Jag började det här talet med att prata om Johan Palmstruch. Låt mig återknyta till honom och ge mig in på ett ämne som också påverkar Riksbankens möjligheter att utföra sina uppgifter, nämligen finansiella innovationer och utvecklingen av ny finansiell teknik, eller ”FinTech”, som det kallas i vissa kretsar. Johan Palmstruch var på sin tid en finansiell innovatör. Det var han som introducerade sedlar med standardiserade valörer – en riktig världsnyhet på 1600-talet. Tryckpressen gjorde det möjligt att massproducera dessa standardiserade banksedlar. Banksedlarna

⁹ Regeringens utkast till lagrådsremiss:

<http://www.regeringen.se/494cc9/contentassets/c34c52bc62904b2984784e2b94f1e6aa/riksbankens-finansiella-oberoende-och-balansrakning-utkast-till-lagradremiss>

Remissvar från Riksbanken: <http://www.riksbank.se/sv/Press-och-publicerat/Pressmeddelanden/2017/Viktigt-med-tillracklig-valuta-reserv-snabbt-till-hands-vid-kris/>

Andra myndigheters svar om valutareserven finns bland annat här:

<http://www.fi.se/sv/publicerat/remissvar/2017/remissvar-pa-utkast-till-lagradremiss-riksbankens-finansiella-oberoende-och-balansrakning/> och

https://www.riksdagen.se/globalassets/dokument_sve/om_riksgalden/remissvar/2017/riksbankens-finansiella-oberoende-och-balansrakning-remissvar.pdf

¹⁰ ECB (2017).

var betydligt lättare och smidigare att transportera än de tunga kopparplåtar man annars hade att hantera. Sverige hade ju kopparmyntfot på den här tiden.

Efter Stockholms Bancos fallissegång dröjde det sedan ända fram till 1830-talet innan den finansiella sektorn tog fart på allvar i Sverige. Privata bankfirmor växte upp, och några av dem började ge ut egna sedlar. Det fortsatte de med ända fram till början av 1900-talet, då Riksbanken fick monopol på sedelutgivningen för att staten skulle få ett fastare grepp om penningvärdet och standardisera betalningarna.

Utvecklingen av finansiell teknik har alltid varit en viktig drivkraft bakom förändringar i den finansiella sektorn och den har ofta inneburit nya utmaningar för den finansiella stabiliteten. Då och då har den också gett anledning för centralbanker att tänka över hur de bäst ska sköta sin roll.

Under senare delen av 1900-talet och början av det här seklet har vi sett flera innovationer som förändrat konsumenternas sätt att betala.¹¹ På senare år är det särskilt mängden betalningar som sker med hjälp av Smartphones och Mobilt BankID som ökat mycket snabbt. Det senare har faktiskt Riksbanken bidragit till genom att ge Bankgirot tillgång till ett specialkonto i Riksbankens betalningssystem RIX som möjliggör säkra betalningar med mobilapplikationen Swish 24 timmar om dygnet.¹²

Användningen av kontanter minskar snabbt i Sverige

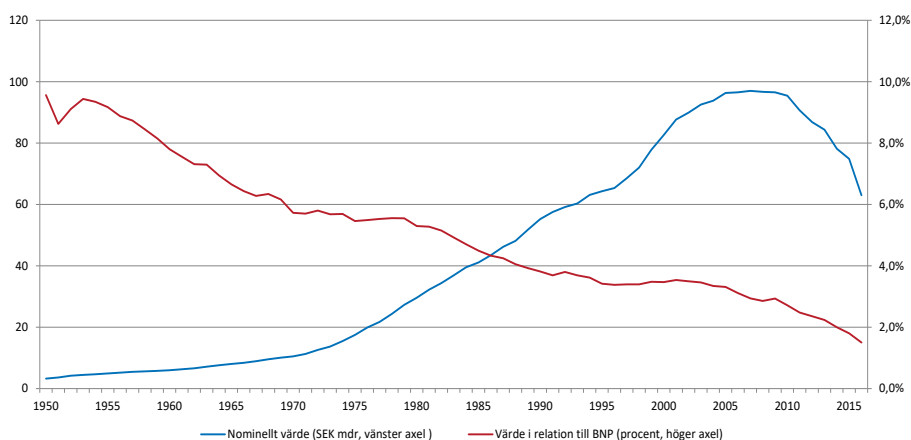
Allt det här har bidragit till att mängden utestående kontanter i Sverige har minskat från cirka 10 procent av BNP i början av 1950-talet till cirka 1,5 procent av BNP idag. Den största minskningen i kontantanvändningen har ägt rum bara de senaste åren. Efterfrågan från allmänheten har sjunkit från knappt 100 miljarder kronor runt 2007 till cirka 60 miljarder kronor idag.¹³

¹¹ Några exempel på innovationer som ändrat vårt sätt att betala genom åren är checkar uttagsautomater, kredit- och betalkort och privatgiro – till att börja med i form av pappersblanketter och senare som banköverföringar via internet.

¹² Idag har 97 procent av alla medborgare i Sverige tillgång till betalkort av något slag. 85 procent har tillgång till internetbank och 80 procent har tillgång till autogiro. Över 60 procent har numera tillgång till Swish.

¹³ Även uttagen i uttagsautomater har minskat markant på senare år. År 2010 tog svenskarna ut cirka 225 miljarder kronor mot bara 153 miljarder kronor 2015.

Sedlar och mynt i omlopp sjunker snabbt i Sverige



Anm. Årligt genomsnitt på kontanter utanför banksektorn, dvs. sådant som innehas av företag, hushåll och myndigheter.

Källa: SCB

Man kan säga att Riksbankens sedelmonopol håller på att blir överspelat på grund av en mängd snabba och enkla elektroniska betalningssätt som tillhandahålls av privata aktörer. I Sverige finns nämligen inget lagkrav på att kontanter måste accepteras som betalningsmedel inom handeln. Inte heller har bankerna lagkrav på sig att tillhandahålla kontanttjänster.

Att vi fått nya och effektivare sätt att utföra betalningar har på det stora hela varit bra för Sverige.

Men utvecklingen innebär också en rad svåra utmaningar, bland annat i och med att infrastrukturen för att hantera kontanter är under avveckling i landet.^{14 15}

Det mesta talar för att denna utveckling fortsätter vilket väcker ett antal svåra frågor: Vad händer om allmänheten inte längre har tillgång kontanter eller om de inte går att använda någonstans? Sverige håller på att få en situation där kommersiella intressen bestämmer om allmänheten ska ha tillgång till centralbankspengar och i förlängningen vilka betalmetoder som kan användas. Finns det en risk att betalningsmarknaden blir ett oligopol med höga trösklar för konkurrenter och där betalningstjänster blir dyra? Kan vi i framtiden säkerställa att de som inte har tillgång till bankernas tjänster också kan sköta sina betalningar på ett säkert och effektivt sätt? Vad skulle hända i en framtida finanskris om allmänheten misstror bankerna och vill ta ut sitt sparande i kontanter – men inga kontanter längre tillhandahålls av bankerna?

¹⁴ Se till exempel Post- och telestyrelsens återrapportering om dess regeringsuppdrag inom grundläggande betaltjänster, 27 februari 2017: <http://www.pts.se/sv/Dokument/Rapporter/Post/2017/Atterrapportering-av-PTS-regeringsuppdrag-inom-grundlaggande-betaltjanster---17-201-/>

¹⁵ I någon mån har Riksbanken bidragit till den här utvecklingen genom att minska antalet kontantdepåer i landet. Se till exempel Daltung och Ericson (2004).

Centralbankspengar behövs också i framtiden

Dessa viktiga frågor måste besvaras. Enligt min mening finns det anledning att undersöka om Riksbanken borde erbjuda pengar i digital form till allmänheten. Om tryckpressen möjliggjorde papperssedlar på sin tid, så möjliggör vår tids teknik elektroniska betalningar. Det är därför rimligt att försöka ta reda på om Riksbanken kan använda nya metoder och tekniker för att erbjuda betalningsmedel som är garanterade av Riksbanken på samma sätt som sedlar och mynt.¹⁶

Riksbankens roll som likviditetsförsörjare när världen förändras

Teknisk utveckling och strukturella förändringar påverkar inte bara betalningsformerna utan också riskerna och hotbilderna i det finansiella systemet. Det gör att myndigheterna löpande behöver utvärdera och testa sin krisberedskap. Även Riksbanken behöver se över och hålla sina likviditetsverktyg i trim.

Även om bankerna alltjämt är centrala i betalningssystemet och utgör ett naturligt fokus i Riksbankens stabilitetsanalys, får andra aktörer som exempelvis centrala motparter (CCP:er) en allt större vikt i det finansiella systemet. Strukturella förändringar, exempelvis i bankernas finansiering eller hur de väljer att organisera sin gränsöverskridande verksamhet, påverkar bland annat likviditetsriskerna i utländsk valuta. Det är något som såväl Riksbanken som andra myndigheter måste bevaka.

Finansiella innovationer som robohandel och andra typer av automatiserade finansiella tjänster kan visserligen bidra till större effektivitet, men de kan också ge upphov till stora likviditetspåfrestningar.¹⁷ Med den tekniska utvecklingen ökar dessutom hastigheten med vilken transaktioner kan genomföras. Att pengar och värdepapper med enbart ett enkelt knapptryck omedelbart kan flyttas från en kontinent till en annan är något som knappast minskar likviditetsriskerna i det finansiella systemet. Det betonar också vikten av att centralbankerna har förmågan att snabbt gripa in om det skulle behövas. För det krävs att det finns tillräckliga reserver i beredskap.

Likviditeten avgör

Låt mig avsluta med en reflektion. Många aktörer som hittills uttalat sig i frågan har betonat Sveriges goda soliditet som ett vägande skäl för att minska Riksbankens valuta-reserv. Men alla vet att det i ett oroligt läge alltid är likviditeten

¹⁶ Se t.ex. Skingsley (2016):

http://www.riksbank.se/Documents/Tal/Skingsley/2016/tal_skingsley_161116_sve.pdf samt Riksbankens projektplan för E-kronor: http://www.riksbank.se/Documents/Avdelningar/AFS/2017/Projektplan%20e-kronan_170314_sve.pdf.

¹⁷ Se till exempel De Nederlandsche Bank (2016).

som avgör hur väl man lyckas avvärja problemen. Om man inte kan betala när räkningarna förfaller rasar omgivningens förtroende, och i förlängningen hotar utmätning och konkurs. Som medborgare och företrädare för Sveriges riksbank är det min skyldighet att peka på vikten av god likviditet för att hantera en finansiell kris. Detta kräver bland annat en valutareserv som är tillräckligt stor för att täcka åtminstone de valutabehov som kan uppstå på kort sikt i ett läge med finansiella påfrestningar. Enligt min mening är en sådan försäkring ett ansvarstagande som medborgarna har rätt att kräva av statsmakterna när världen blir alltmer snabbrörlig och innovativ.

Tack för ordet!

Referenser

- Daltung, Sonja och Mithra Ericson, 2004, "Effektivitet i kontantförsörjningen", Sveriges riksbank, Penning- och valutapolitik, 3/2004.
- De Nederlandsche Bank, 2016, Technological innovation and the Dutch financial sector – Opportunities and Risks for financial institutions, Amsterdam, 2016.
- ECB, 2017, "Opinion of the European Central Bank of 18 May 2017 on the financial independence of Sveriges Riksbank" (CON/2017/17).
- Finansdepartementet, 2017, Riksbankens finansiella oberoende och balansräkning (utkast till lagrådsremiss), mars, 2017.
- Finansinspektionen, 2017, Remissvar på utkast till lagrådsremiss Riksbankens finansiella oberoende och balansräkning, april, 2017.
- Hagberg, Axel, 2007, Bankkrishantering: Aktörer, marknad och stat, Doktorsavhandling vid Handelshögskolan i Stockholm, 2007.
- IMF, 2016a, Global Financial Stability Report, International Monetary Fund, April 2016.
- IMF, 2016b, "Sweden: 2016 Article IV Consultation", Staff Report, International Monetary Fund, November 2016.
- Nilsson, Christian, Jonas Söderberg och Anders Vredin, 2014, "Det kollektiva pensionssparandets betydelse i det svenska finansiella systemet", Sveriges riksbank, Ekonomiska kommentarer, 3/2014.
- Reinhart, Carmen M. och Kenneth S. Rogoff, 2009, This time is different, Princeton University, September 2009.
- Riksbanken, 2017, Remissyttrande över utkast till lagrådsremiss Riksbankens finansiella oberoende och balansräkning, april, 2017.
- Riksgälden, 2017, Remissvar på Riksbankens finansiella oberoende och balansräkning (utkast till lagrådsremiss), april, 2017. Skingsley, Cecilia, 2016, "Borde Riksbanken ge ut E-kronor?", Anförande vid FinTech Stockholm, 16 november 2016.
- Wetterberg, Gunnar, 2009, Pengarna & makten – Riksbankens historia, Sveriges riksbank och Atlantis, Stockholm, 2009.